

ปัญหามาตรการทางกฎหมาย กรณีขอลอยชั่วคราว ของกองทุนยุติธรรม¹

กนกกร ตระกูลไทย²

จากการศึกษาปัญหามาตรการทางกฎหมาย กรณีขอลอยชั่วคราวของกองทุนยุติธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และหลักทั่วไปเกี่ยวกับหลักการปกครอง สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา และการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเกิดความรู้ความเข้าใจในรากฐานแห่งความคิดของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา อันนำมาสู่หลักการขอลอยชั่วคราวและสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่กฎหมายได้ให้การรับรองและคุ้มครองให้

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของตนเอง ซึ่งบุคคลใดจะละเมิดมิได้ แม้ว่ามนุษย์จะแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนา สีผิว หรือเพศ ก็เป็นเพียงปัจจัยภายนอกเท่านั้น ไม่ใช่ตัวแปรสำคัญที่ทำให้มนุษย์ได้รับการปฏิบัติที่ต่างกัน หรือได้รับการยอมรับแตกต่างกันในเรื่องของสิทธิ ตามทฤษฎีกฎหมายในอดีตได้มองว่าสิทธิของมนุษย์มีอยู่แล้วตามธรรมชาติอย่างเท่าเทียมเสมอกัน แต่เช่นนั้นแล้วการละเมิดสิทธิของมนุษย์ก็ยังคงมีเกิดขึ้นอยู่เสมอ เพราะมนุษย์มีกิเลสตัณหาและความโลภ สังคมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์กำหนดเพื่อเป็นการประกันสิทธิของมนุษย์ในสังคมให้มีความชัดเจน เป็นธรรม และเสมอภาค ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องมีหลักประกันในรูปแบบของกฎหมายที่มีความชัดเจนให้แก่ประชาชน ไม่เพียงแต่ให้การรับรองในเรื่องของสิทธิส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังต้องรับรองถึงสิทธิต่างๆ ที่รัฐสามารถดำเนินการได้เพื่อความประโยชน์สุขของมนุษย์ และสิ่งสำคัญในการให้บริการต่างๆ ของรัฐ รัฐต้องกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่ต่อประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและบังคับใช้กฎหมายเพียงเท่าที่กฎหมายกำหนด และต้องไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพด้วย

เมื่อกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมของไทย เรามักจะได้ยินคนพูดถึงด้วยความสิ้นหวัง อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ แต่ในประการหนึ่งคงหนีไม่พ้นสาเหตุอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำของกระบวนการยุติธรรมว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมนั้น คนรวยมีสิทธิที่ดีกว่าคนจนอย่างมาก จะเห็นได้ชัดเจนจาก

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหามาตรการทางกฎหมาย กรณีขอลอยชั่วคราวของกองทุนยุติธรรมโดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิทยอนันต์ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนทิชา ภักดีคง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์จรูญเกียรติ

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กรณีการขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย อันเป็นการที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ได้รับอิสรภาพชั่วคราวระยะเวลาที่กำหนดในชั้นสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดี โดยจะต้องนำ หลักประกันมาวางต่อศาล อาทิเช่น เงินสด พันธบัตรรัฐบาลเอกสารสิทธิเกี่ยวกับที่ดิน หรือการใช้บุคคลที่มี ตำแหน่งรับราชการเป็นหลักประกัน และราคาของหลักทรัพย์ที่ต้องใช้เป็นหลักประกันนั้น จะขึ้นอยู่กับฐาน ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไป

ในหลากหลายประเทศได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอันควรมี การกำหนดให้ประชาชนทุกคนได้รับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน จึงมีการให้ความ ช่วยเหลือประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยพิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจและความจำเป็น ของผู้ขอรับความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นหลักสากลที่เรียกว่า Legal Aid รวมไปถึงประเทศไทยได้มีการรับรอง สูงสุดไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้วางหลักการไว้ว่า รัฐต้องให้ความ ช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม จึงมีการตั้งกองทุนยุติธรรมขึ้นในปี 2549 ภายใต้ระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2549 และมีการปรับปรุงในปี พ.ศ.2553 ต่อมาข้อจำกัดของระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2553 มีหลายประการ ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล จึงได้มีการตราเป็นพระราชบัญญัติกองทุน ยุติธรรม พ.ศ. 2558 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2558 และมีผลบังคับใช้วันที่ 24 เมษายน 2559 ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ครอบคลุมการช่วยเหลือมากขึ้น และเกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน ปัจจุบันภารกิจของกองทุนยุติธรรมอยู่ภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่ประชาชนในการดำเนินคดี การขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย การ ช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และการให้ ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือประชาชนให้แก่ผู้ยากจนยากไร้ในการ ดำเนินคดี และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอันเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมได้เป็นหลัก

แม้ว่ากองทุนยุติธรรมมีเจตนารมณ์และหลักการในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ได้รับความเหลื่อม ล้ำทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่กรณีการขอลดปล่อยชั่วคราวนั้น จะมีความพิเศษเกินกว่าที่จะพิจารณาถึงฐานะทาง เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเป็นหลักได้ เนื่องจากหลักประกันที่จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับอิสรภาพใน ระหว่างการดำเนินคดีนั้นมีอัตราสูง แม้จะเป็นผู้ที่มีฐานะปานกลางก็อาจจะสูงเกินความสามารถเช่นกัน เพื่อให้บริการลดอุปสรรคของกองทุนยุติธรรมที่มุ่งให้ผู้ที่มีความเดือดร้อนได้รับการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมอย่างเสมอภาค จึงมีการนำหลักกรณีการขอลดปล่อยชั่วคราวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 108/1 มาใช้ในพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรมบางส่วน โดยกำหนดให้การให้ความช่วยเหลือ กรณีขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยของกองทุนยุติธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่า จะต้อง

คำนึงถึงพฤติการณ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายอื่นหรือไม่ และมีการระบุไว้เป็นหลักเกณฑ์ประการสำคัญที่คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือจะต้องพิจารณาเกณฑ์ดังกล่าวเป็นหลัก แล้วจึงจะพิจารณาหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือในข้ออื่นๆ ต่อไปได้ รวมไปถึงหลักเกณฑ์ที่ว่าผู้ขอรับความช่วยเหลือมีสาเหตุหรือพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะทำความผิดหรือไม่ โดยการยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรมนั้น ผู้ศึกษาเล็งเห็นอาจก่อให้เกิดปัญหาดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ปัญหาหลักเกณฑ์การพิจารณาถึง “สาเหตุหรือพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่าจะมิได้กระทำความผิด” ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2559 ข้อ 11 (2) ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาไว้อย่างชัดเจน ทำให้การพิจารณาเป็นไปตามดุลยพินิจของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือในแต่ละพื้นที่จังหวัด ซึ่งอาจมีการพิจารณาการให้ความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน ถึงแม้จะเป็นกรณีความผิดฐานเดียวกัน อาจมีการพิจารณาให้ความช่วยเหลือหรือไม่ให้ความช่วยเหลือแตกต่างกันได้

ประการที่สอง คือ ปัญหาการข้อกำหนดการพิจารณาถึงสาเหตุหรือพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่าจะมิได้กระทำความผิดของคณะกรรมการประจำจังหวัดตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2559 ข้อ 11 (2) ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรค 2 ที่กำหนดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้หากยังไม่มีคำพิพากษา การขอลปล่อยชั่วคราวนั้นจะเป็นการดำเนินการก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดทั้งสิ้น ด้วยหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่มีการกำหนดให้คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือต้องพิจารณาถึงสาเหตุหรือพฤติการณ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ แล้วจึงจะพิจารณาว่าจะให้ความช่วยเหลือหรือไม่ให้ความช่วยเหลือได้ ถือเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของผู้ต้องหาหรือจำเลยก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษา อาจกล่าวได้ว่าการที่คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือไม่อนุมัติการขอรับความช่วยเหลือของผู้ต้องหาหรือจำเลย เนื่องจากเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด เป็นการตัดสินก่อนที่จะศาลจะมีคำพิพากษาซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายที่กำหนดให้ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิด จนกว่าศาลจะพิสูจน์ได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด

ประการที่สาม คือ ปัญหาการพิจารณาถึงสาเหตุหรือพฤติการณ์ที่น่าเชื่อว่าจะมิได้กระทำความผิด ตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2559 ข้อ 11 (2) ยังไม่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558 ตามเจตนารมณ์ของกองทุนยุติธรรมเกี่ยวกับการขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยมีหลักเกณฑ์หลัก คือ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้วย

ตนเองได้เป็นหลัก การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดแล้ว ย่อมเป็นกรณี ที่ผ่านการตรวจสอบผ่านเจ้าพนักงานมาแล้วส่วนหนึ่ง เนื่องจากการที่จะดำเนินคดีอาญากับบุคคลใดได้ จะต้องต้องมีข้อเท็จจริงหรือมีพยานหลักฐานใดที่สามารถชี้ได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งเท่ากับว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยเกือบทุกคนล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทั้งสิ้น หากจะต้องพิจารณาโดยคำนึงถึง หลักที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่นั้น อาจกล่าวได้ว่าการพิจารณา ให้ความช่วยเหลือของคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกองทุนยุติธรรมที่ มุ่งหวังให้การให้ความช่วยเหลือเกิดแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนอันเกิดจากการไม่สามารถเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมได้ด้วยตนเอง จากการศึกษาค้นคว้าผู้ศึกษาจึงเสนอแนะแนวทางหรือวิธีการที่จะแก้ไข ปัญหาทางกฎหมาย ดังนี้

1) เห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ.2559 มาตรา 11 (2) โดยกำหนดให้การพิจารณา เกี่ยวกับสาเหตุหรือพฤติการณ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าได้กระทำความผิดนั้น จะต้องพิจารณาประกอบ กับประวัติการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยเคยมีการกระทำความผิดใน ลักษณะเดียวกันหรือลักษณะที่มีความสอดคล้องกัน ก็ให้มีการพิจารณาไม่อนุมัติการให้ความช่วยเหลือ และ กำหนดให้นับหลักในเรื่องของการให้ความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือเป็นหลัก กล่าวคือ เน้นช่วยเหลือ ให้สอดคล้องเป็นไปตามทฤษฎีความเป็นผู้บริสุทธิ์ และไม่ให้ความช่วยเหลือในกรณีที่เป็นการกระทำ ความผิดซ้ำในรูปแบบหรือลักษณะที่มีความสอดคล้องกับข้อกล่าวหาใหม่ จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพใน การให้ความช่วยเหลือมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการให้ความช่วยเหลือโดยเป็นไปตามความเห็นของ คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือนั้น เป็นการให้อำนาจการใช้ดุลยพินิจที่มากเกินไป อันก่อให้เกิดปัญหา เนื่องจากมาจากการไม่มีบรรทัดฐานที่แน่นอนในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ทั้งตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐว่า จะต้องมีการกำหนดกฎหมายให้มีความชัดเจน การให้ความช่วยเหลือก็จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่มี กฎหมายกำหนด และเป็นการสอดคล้องกับหลักของกฎหมายทั่วไปที่กำหนดให้กฎหมายต้องมีความชัดเจน แน่นนอน จึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายได้

2) เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่า ให้สันนิษฐานไว้ ก่อนว่าบุคคลนั้น มิได้กระทำความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด การที่คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรมต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงและความเกี่ยวข้อง ในคดีของผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคดีก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา และหาก คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือไม่อนุมัติให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย ยังเป็นการตอกย้ำให้ เห็นว่า คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือมีการตัดสินความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยก่อนที่ศาลจะมีคำ

พิพากษา จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอยกปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ.2559 ให้การพิจารณาให้ความช่วยเหลือของ กองทุนยุติธรรมเป็นไปตามข้อสันนิษฐานของหลักของความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่รัฐธรรมนูญ กำหนดไว้ ให้พิจารณาอนุมัติให้ความช่วยเหลือในทุกกรณีที่ผู้ขอรับความช่วยเหลือได้ร้องขอ แล้วจึง พิจารณาถึงฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือไม่

3) เห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการขอยกปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ.2559 ให้มีการผ่อนคลายหลักเกณฑ์ที่ กำหนดให้คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือในการพิจารณาเกี่ยวกับพฤติการณ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยใน คดีอาญามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือไม่ เนื่องจากเกือบทุกกรณีของผู้ต้องหาหรือจำเลยใน คดีอาญาที่ถูกดำเนินคดีล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทั้งสิ้น หากผู้นั้นเป็นผู้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจที่สามารถประกันตัวเอง ย่อมสามารถใช้สิทธิปล่อยชั่วคราวได้ตามที่กฎหมายให้สิทธิไว้ แต่ถ้าเป็น ผู้ยากจนยากไร้ย่อมไม่สามารถได้รับอิสรภาพในระหว่างการดำเนินคดี จึงเห็นควรให้มีการผ่อนคลาย หลักเกณฑ์การพิจารณาการให้ความช่วยเหลือลง ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับสิทธิอย่างเสมอภาคเท่าเทียม กันอย่างที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

นันทวัฒน์ บรมานันท์, **หลักกฎหมายเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ**, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:

วิญญูชน, 2560, หน้า 19-20.

บรรเจิด สิงคะเนติ, **หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ**,

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2561.

สมยศ เชื้อไทย, **นิติปรัชญา**, พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2558.

สมชาย กษิติประดิษฐ์, **สิทธิมนุษยชน**, พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.

สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, **“การปฏิบัติงานในการให้ความช่วยเหลือ ประชาชนในการขอยกปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย.”** ใน คู่มือการขอยกปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา หรือจำเลย, หน้า 14-23. นนทบุรี: สำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2560.

บทความ

กรพจน์ อัสวินวิจิตร, “หลักนิติธรรมกับการบริการสาธารณะของรัฐ,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ 19, 55 (มกราคม - เมษายน 2560): หน้า 2.

วิทยานิพนธ์

บุรณิมา คุนิอาจ. “อำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558.

มานะ เผาะช่วย. “ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน : ศึกษาเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

มารศรี เพ็ญโรจน์. “สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณีสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

สุภาภรณ์ พฤกษ์ชัยกุล. “หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย และมาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2557.

อารีย์พร กลั่นนุรักษ์. “การปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไข.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545.

รายงานวิจัย

กรพจน์ อัสวินวิจิตร. รายงานการวิจัยเรื่อง หลักนิติธรรมกับสังคมไทย. หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ.

พรพล เลากุล. รายงานการวิจัยเรื่อง การปล่อยชั่วคราว และการบังคับคดีผู้ประกัน : ศึกษาเฉพาะศาลจังหวัดอุดรดิตถ์. (หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 14 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม, 2558.

วันชัย โตความรู้. รายงานการวิจัยเรื่อง สิทธิมนุษยชน สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเมื่อถูกกล่าวหาในคดีอาญา. หลักสูตรนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ.

วิภารัตน์ ปราบปราม สุขสุวรรณ. รายงานการวิจัยเรื่อง การใช้ดุลยพินิจในการปล่อยชั่วคราว : ศึกษากรณีศาลจังหวัดทุ่งสง. หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 13 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2557.

สิทธิพร ประวัติรุ่งเรือง. รายงานการวิจัยเรื่อง หลักนิติธรรมกับสังคมไทย. หลักสูตรนิติธรรมเพื่อ

ประชาธิปไตย รุ่นที่ 1 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ.
 อาริรัตน์ เลาหพล. รายงานการวิจัยเรื่อง **มาตรฐานในกระบวนการยุติธรรมไทย**. หลักสูตรนิติธรรม
 เพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ.

เอกสารอื่น ๆ

กองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, **วิสัยทัศน์กองทุนยุติธรรม** [Online], Available

URL: <http://www.jfo.moj.go.th/TH/JFOvision.html>. (กรกฎาคม, 1).

กรมองค์การระหว่างประเทศ กองสันติภาพ ความมั่นคงและการลดอาวุธ, **ประเทศไทย**

กับประเด็นระหว่างประเทศ [Online], Available URL:

<http://www.mfa.go.th/main/th/issues/9904-การรักษาสันติภาพ.html>. 2558. (มิถุนายน, 21).

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, **ไทยกับสหประชาชาติ**

[Online], Available URL: http://www.mfa.go.th/thai_inter_org/th/relation. 2559

(มิถุนายน 21).

วรเจตน์ ภาคีรัตน์, **หลักนิติรัฐและหลักนิติธรรม** [Online], Available URL:

<http://www.public-law.net/publaw/view.aspx?id=1431>. (กรกฎาคม, 62).

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

ประมวลกฎหมายอาญา.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

พระราชบัญญัติสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ.2558.

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขอยกยืมชั่วคราว
 ผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. 2559.

ระเบียบคณะกรรมการกองทุนยุติธรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในช่วยเหลือประชาชน
 ในการดำเนินคดี พ.ศ. 2559.